

28.05.2021r., kl. II bz

https://www.geografia24.eu/geo500_zadania_spol_ekon/LUDNOSC_01_test.pdf

Temat 1: Zróżnicowanie rasowe ludności świata

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_pr_2/302_2_ludnosc_i_osadnictwo/r2_2_05a.pdf

Temat 2: Zróżnicowanie językowe ludności świata.

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_pr_2/302_2_ludnosc_i_osadnictwo/r2_2_05a.pdf

Temat 3: Zróżnicowanie religijne ludności świata

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_pr_2/302_2_ludnosc_i_osadnictwo/r2_2_07a.pdf

<https://epodreczniki.pl/b/konsekwencje-zroznicowania-religijnego-ludnosci/POE3UNVDr>

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_pr_2/302_2_ludnosc_i_osadnictwo/r2_2_08a.pdf

Tematy do samokształcenia: Struktura zawodowa ludności; Geograficzne uwarunkowania stanu zdrowia ludności świata.

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_rozsz_2/382_2_ludnosc_urbanizacja/r2_2_07a.pdf

https://www.geografia24.eu/geo_prezentacje_rozsz_2/382_2_ludnosc_urbanizacja/r2_2_08a.pdf

Zróżnicowanie rasowe ludności świata

Człowiek wędrował do różnych części świata, gdzie musiał się przystosować do zastanych tam warunków klimatycznych.

Rasy ludzkie są więc wynikiem możliwie jak najlepszej adaptacji do odmiennych warunków. Kolor skóry zależny jest od ilości zawartej w niej melatoniny - hormonu aminokwasowego, powodującego zmianę stanu skupienia melaniny (czarnego pigmentu) w melanocytach (komórkach barwnikowych) skóry i tworzenia się jej skupisk. Liczba melanocytów we wszystkich rasach właściwie się nie różni, jedynie ich rozmieszczenie jest charakterystyczne dla każdej z ras. W warunkach częstego operowania silnych promieni słonecznych, najkorzystniejsze są ściśle skupiska tych komórek, dzięki którym pochłaniane są promienie ultrafioletowe - taką adaptacją do środowiska wykazuje się rasa czarna (rys 1). Promienie słoneczne są niezbędne organizmowi, więc jeśli jest ich niewiele należy je jak najlepiej wykorzystać, w czym ułatwia biała skóra, która przepuszcza promieniowanie UV potrzebne do produkcji witaminy D, regulującej gospodarkę wapniową i fosforową organizmu. Organizmy ludzi żyjących w danych strefach klimatycznych musiały się przystosować do panujących tam warunków.

Sama budowa ciała zależy od temperatury panującej zazwyczaj na danym terenie, generalnie ludzie z gorących i suchych stref są wysocy, szczupli, co zapewnia im szybką wymianę ciepła. Natomiast krępa budową ciała i krótkimi kończynami charakteryzują się ludzie z zimnych stref klimatycznych, gdyż taka budowa ciała pozwala na większą proporcję tkanki tłuszczowej, dzięki czemu ciepło jest dłużej zatrzymywane w organizmie.

Różnice między rasami są najbardziej widoczne, gdy przyjrzymy się twarzom, nie chodzi tu wyłącznie o kolor twarzy, lecz również o jej kształt, który również jest przejawem dostosowania się do środowiska. Przykładem może być twarz mongoloidów, która została zabezpieczona przed chłodem poprzez zmniejszenie jej wielkości (zdj. 2) - oczy zostały otoczone poduszkami tłuszczu, co zapewnia ochronę gałki ocznej i zatok przed zimnem. Również zawartość tlenu w powietrzu decyduje o naszym wyglądzie. Cechą charakterystyczną mieszkańców gór jest zwiększona klatka piersiowa (zdj. 3), co spowodowane jest tym, że zawartość tlenu na tych terenach jest niska, więc należy wdychać i wydychać większe porcje powietrza.

Środowisko, w którym żyjemy jest niezmiernie zróżnicowane i żeby w nim przetrwać musimy się do niego przystosowywać, proces ten trwa od zarania ludzkości i jest on powodem różnorodności wśród ludzi.

Rys. 1
Ciemna skóra chroni aborygenów przed promieniowaniem nadfioletowym, zaś szerokie nozdrza pomagają w filtracji wilgotnego powietrza

Rys. 2
U mieszkańców zimnych klimatów występują poduszeczki tłuszczu wokół oczu chroniąc gałki oczne wraz z zatokami przed mrozem.

Rys. 3
Silne i szerokie klatki piersiowe, zapewniające większą pojemność płuc występują u mieszkańców górskich regionów.

Wszyscy ludzie żyjący na Ziemi, bez względu na rasę, należą do jednego gatunku - homo sapiens, czyli człowiek rozumny. Klasyfikowanie ludności świata pod względem rasowym napotyka duże trudności. Wynikają one z ogromnego zróżnicowania rodzaju ludzkiego oraz migracji zarówno prehistorycznych, jak i późniejszych. Podział na rasy wynika z porównania takich cech jak: kolor skóry i oczu, kształt głowy, kolor i kształt włosów, wielkość i budowa ciała, grupy krwi. Niektórzy antropologowie wyróżniają ponad 20 ras ludzkich.

Francuski zoolog, anatom i ewolucjonista George Cuvier opisał w 1798 roku trzy rasy (dziś nazywane najczęściej odmianami lub wielkimi rasami) ludzkie: białą (europoidalną), czarną (negroidalną) i żółtą (mongoloidalną). Intuicyjnie wyróżniono je od dawna, jednak dopiero G. Cuvier przedstawił naukowy opis różnic fizycznych typów człowieka, uwzględniając nie tylko kolor skóry, ale i inne cechy, zwłaszcza proporcje części ciała, kształt czaszki, twarzy, nosa, kształt i barwę oczu, intensywność i rodzaj owłosienia. Jego zasługą jest też zaliczenie amerykańskich Indian do odmiany żółtej. Przedtem, mimo licznych podobieństw w wyglądzie do mieszkańców Azji Wschodniej, byli oni uznawani za odmienną wielką rasę zwaną „czerwoną (nazwa jest mylącą, pochodzi bowiem od obrzędowego malowania przez niektóre plemiona indiańskie skóry na czerwono) lub amerykańską.

Wprawdzie podział G. Cuviera zaczęto krytykować niemal natychmiast po jego ogłoszeniu, jako zbyt mało szczegółowy, nie uwzględniający ogromnego fizycznego zróżnicowania gatunku Homo sapiens, przetrwał on jednak do dzisiaj, dzięki swej prostocie i zwróceniu uwagi na cechy najłatwiej obserwowalne.

Oprócz niego stosowane są jednak także inne, bardziej szczegółowe. Często stosowany jest podział ludzkości na 4 odmiany, oprócz opisanych przez G. Cuviera wyróżniona jest wówczas odmiana australoidalna, do której zaliczani są pierwotni mieszkańcy Australii i Malezji. Niekiedy za odrębną czwartą wielką rasę uznawana jest „rasa brunatna”, do której zaliczane są liczne ludy Azji Południowo – Wschodniej, w rzeczywistości powstałe z wymieszania różnych odmian.

Klasyczny podział rasowy (3 rasy główne):

Rasa biała (europoidalna, kaukaska) dzieli się na trzy gałęzie:

- europejską - ludy Europy i ludność pochodzenia europejskiego w obu Amerykach, Australii, Nowej Zelandii, RPA oraz Rosjanie w Azji;
- semicko-chamicką - głównie Arabowie w północnej Afryce i na Bliskim Wschodzie;
- indyjsko-irańską - ludność Azji Południowo-Zachodniej (np. Turcy, Irańczycy) i północnych Indii.

Rasa żółta (mongoloidalna) składa się z 2 gałęzi:

- azjatyckiej - Chińczycy, Mongołowie, Koreańczycy, ludy Syberii i Dalekiego Wschodu (np. Jakuci, Ewenkowie) oraz Eskimosi;
- amerykańskiej - są to Indianie obu Ameryk.

Rasa czarna (negroidalna) dzieli się na 2 gałęzie:

- afrykańską - zamieszkującą tereny na południe od Sahary - są to Murzyni sudańscy, Murzyni Bantu, Pigmeje, Buszmeni, Hotentoci, należą do niej również potomkowie murzyńskich niewolników w obu Amerykach;
- oceaniczną - są to aborygeni w Australii, Papuasi na Nowej Gwinei oraz ludy Melanezji.

Oprócz ras głównych wyróżnia się też formy przejściowe między rasami, czyli ludy mające mieszane cechy dwóch różnych ras. Są to:

- forma przejściowa między rasą białą a czarną - zamieszkuje Czad, Sudan, Etiopię, Erytreę, Somalię, część Kenii oraz południowe Indie;
- forma przejściowa między rasą białą a żółtą - są to ludy centralnej Azji (np. Kazachowie, Ujgurzy) oraz Metysi w obu Amerykach (najwięcej w Meksyku);
- forma przejściowa między rasą żółtą a czarną - zamieszkuje Japonię, Półwysep Indochiński (Wietnam, Kambodżę, Tajlandię), Archipelag Malajski (Indonezyjczycy), Filipiny oraz wyspy Mikronezji i Polinezji. Innym obszarem występowania tej formy jest Madagaskar.

W 1962 r. przedstawiony została, a następnie zyskał dużą popularność, podział na 8 ras, stanowiący w zasadzie rozszerzenie propozycji Cuviera. Wyróżnia się w nim:

- rasę europejską – cechującą się najjaśniejszą skórą, znacznym odsetkiem blondynów i osobników jasnookich (zwłaszcza niebieskookich), silnym zarostem i owłosieniem ciała u mężczyzn; oczy są często migdałokszałtne; należą do niej ludy Europy, napływowa ludność Ameryk, Australii, Nowej Zelandii, RPA, Rosjanie w Azji oraz Arabowie w Afryce i Azji;
- rasę indyjską – o stosunkowo ciemnej skórze, ale europeoidalnych rysach twarzy (np. na ogół wąski nos), wysokim wzroście, granatowoczarnych, prostych lub falistych włosach; zamieszkującą Półwysep Indyjski;
- rasę azjatycką – o żółtej skórze, twarzy zwykle płaskiej, z częstym występowaniem fałdy mongolskiej (fałda skórna zakrywająca od góry wewnętrzny kat szpary ocznej i górną powiekę, jej obecność powoduje „skośne oczy”), włosy są na ogół czarne, grube i proste; występującą w Azji, na wybrzeżach Ameryki Północnej i na Madagaskarze;

- rasę amerykańską – o żółtej lub brunatnej skórze, czarnych i prostych włosach, rasa ta cechuje się wyraźną odrębnością pod względem grup krwi, m.in. niemal zupełnie brak u jej przedstawicieli grupy A; są to Indianie obu Ameryk;
- rasę polinezyjską – o jasnobrunatnej skórze, twarzach z często występującą fałdą mongoloidalną, włosach czarnych, prostych lub falistych; są to ludy Polinezji i Mikronezji;
- rasę afrykańską – o wyraźnie ciemnej, często czarnej skórze, włosach wełnistych, lub typu fil-fil, oczach bardzo ciemnych i płytko osadzonych, słabym zarostem i owłosieniu, szerokim, spłaszczonym nosie, grubych, często wywiniętych wargach, słabo wykształconej brodzie; jest to czarna ludność żyjąca na południe od Sahary;
- rasę australijską – o skórze ciemnobrunatnej, falistych włosach, silnym zarostem, wydatnych łukach brwiowych, szerokim nosie o bardzo niskiej nasadzie, wielkich zębach trzonowych i przedtrzonowych; są to aborygeni w Australii;
- rasę melanezyjską – o „murzyńskim wyglądzie” (ciemnej, często czarnej skórze, słabym owłosieniu, szerokim, spłaszczonym nosie itd.), cechującą się nadto niemal całkowitym brakiem osobników o grupie krwi RH – minus; zajmującą Nową Gwineę i wyspy Melanezji.

Rasy europejska i indyjska stanowią odpowiednik białej odmiany człowieka, azjatycka, amerykańska i polinezyjska – żółtej, a afrykańska, australijska i melanezyjska – czarnej.

Zdecydowanie największą mieszanką ras jest ludność Ameryki Łacińskiej. Występuje tam rdzenna ludność indiańska należąca do rasy żółtej, potomkowie białej ludności pochodzenia europejskiego oraz potomkowie murzyńskich niewolników. Doszło tam do zjawiska metysażu, czyli wymieszania się ludności o różnych cechach rasowych. Słowo Metys używane jest najczęściej na określenie mieszkańca rasy europejskiej i amerykańskiej (Białego i Indianina), jednak często nazywa się tak każdego mieszańca dwóch ras. Proces mieszania się ras ludzkich jest zapewne długotrwały, jak istnienie ras. Uległ on nasileniu w ostatnich kilku stuleciach w związku z masowymi przemieszczeniami ludności w skali globu (zwłaszcza kolonizacją europejską obu Ameryk i wywozem niewolników z Afryki do Ameryki i do krajów arabskich) i coraz większymi ułatwieniami kontaktów międzyludzkich.

Rasizm

Rasizm to doktryna głosząca, że ludzie dzielą się na rasy nie tylko ze względu na cechy somatyczne (budowa ciała, kolor skóry) ale i psychiczne. Rasy są nierówne, "wyższe", "niższe". Mieszanie ras prowadzi do degeneracji ludzkości, upadku cywilizacji i kultur. Według tego przekonania konieczne jest troska o czystość rasowa i stosowanie segregacji rasowej. Jednakże argumenty z dziedziny genetyki, antropologii, psychologii, czy historii kultury, przytaczane na poparcie tych poglądów nie

znalazły potwierdzenia w wynikach wielu przeprowadzonych testów, i można bezspornie twierdzić, że mają one podłoże społeczno-ekonomiczne, a nie genetyczne. Nie znalazły również poparcia próby wykazania, że krzyżowanie się ras ma ujemne skutki biologiczne, czyli że potomstwo przedstawicieli różnych ras jest umysłowo, lub fizycznie mniej sprawne, niż potomstwo pary tej samej rasy.

Za twórców rasizmu uważa się: dyplomatę francuskiego z XIX w. Hrabiego J.A. Gobineau (uznawał wyższość rasową Germanów) i niemieckiego filozofa pochodzenia angielskiego H.S. Chamberlaina, tworzącego na przełomie XIX i XX w. (teoria o wyższości rasy aryjskiej).

Nienawiść rasowa

Twierdzi się czasem, że awersje między poszczególnymi typami ludzkimi są nieuniknione. Jest to jednak niezwykle błędne założenie, gdyż dowiedziono, że dzieci różnych ras, wychowane razem, nie wykazują żadnych antagonizmów. Nie ulega więc wątpliwości, że nienawiść rasowa istnieje jedynie wtedy, kiedy zostaje wpojona.

Gdy po I wojnie światowej, i w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego dla Niemiec nadszedł czas niepowodzeń, antysemickie doktryny nazistów stały się podstawą do obarczania winą za to ludności żydowskiej. Niezwykle wygodne jest mieć grupę ludzi, odcinającą się znacznie od naszej grupy, przeciwko której można skierować agresję bez urażenia sąsiadów. Fakt ten wykorzystali faszyci w Wielkiej Brytanii: we wschodniej dzielnicy Londynu usiłowali wywołać rozruchy antysemickie, w Cardiff zaatakowali Murzynów, w Liverpoolu zaś obiektem ich prześladowań stali się Irlandczycy.

Tego rodzaju psychologiczne skłonności podtrzymują w gruncie rzeczy ci, którzy odnoszą korzyść z rozłamów rasowych i narodowościowych. Na wielu obszarach współczesnego świata ciemnoskórzy stanowią potężne źródło taniej siły roboczej dla farmerów i przemysłowców. W przypadku wzrostu ich płac lub poprawienia warunków pracy, zyski mogłyby zmniejszyć się lub spaść do zera.

Na przykład w jednym z okręgów górniczych w południowej Afryce, w roku 1937 przeciętny dochód w skali rocznej wynosił dla 36 tysięcy robotników europejskich 390 funtów szterlingów, zaś dla 280 tysięcy robotników nie-europejskich - 47 funtów szterlingów. Gdyby wszyscy robotnicy byli zrzeszeni w związkach zawodowych, tak jak na niektórych obszarach Stanów Zjednoczonych, niższa pozycja ekonomiczna robotników nie-europejskich uległaby na pewno szybkiej poprawie na niekorzyść ich pracodawców. Z tego też względu w interesie grupy rządzącej i pracodawców leży utrzymanie podziału rasowego i podbudowywanie tego stanowiska fałszami z dziedziny biologii człowieka.

Zróżnicowanie językowe ludności świata

Ludność na świecie jest zróżnicowana pod względem językowym ze względu na swoje pochodzenie. Praktycznie każdy kraj ma tylko sobie właściwy język, który najczęściej staje się jego **językiem urzędowym** i powstają też również ich specyficzne odmiany, czyli **dialekty**. Z powodu ich dużej ilości i różnorodności Organizacja Narodów Zjednoczonych wyróżniła tak zwane **języki oficjalne**, do których należy język angielski, rosyjski, francuski, chiński, arabski, hiszpański. Ze względu na wspólne pochodzenie języków i ich pokrewieństwo dzieli się je na poszczególne rodziny, które są podzielone na podrodziny, a te z kolei na grupy.

Indoeuropejska rodzina językowa dzieli się na grupę **indo-irańską** (np. język hindi, beludzi, urdu, perski, bengalski), **germańską** (np. język angielski, niemiecki, islandzki, szwedzki, norweski, duński, niderlandzki), **słowiańską** (np. język polski, rosyjski, ukraiński, czeski, słowacki, macedoński, słoweński), **romańską** (np. język francuski, hiszpański, kataloński, włoski, portugalski, rumuński), **ormiańską** (np. język ormiański), **grecką** (np. język grecki), **celtycką** (np. irlandzki, bretoński, szkocki, walijski), **albańską** (np. język albański), **bałtycką** (np. język litewski, łotewski). Grupa języków indo-irańskich obejmuje swym zasięgiem południowo-wschodnią część Azji od Indii po Turcję. Języki germańskie występują głównie w krajach Ameryki Północnej (Kanada, USA) oraz Europę Środkową, RPA i południowo-wschodnią część Australii, języki romańskie natomiast funkcjonują w Europie Zachodniej, krajach Ameryki Łacińskiej i Ameryce Południowej. Rodzina chińsko-tybetańska dzieli się na grupę chińską i tybetańsko – birmańską i obejmują wschodnie Chiny.

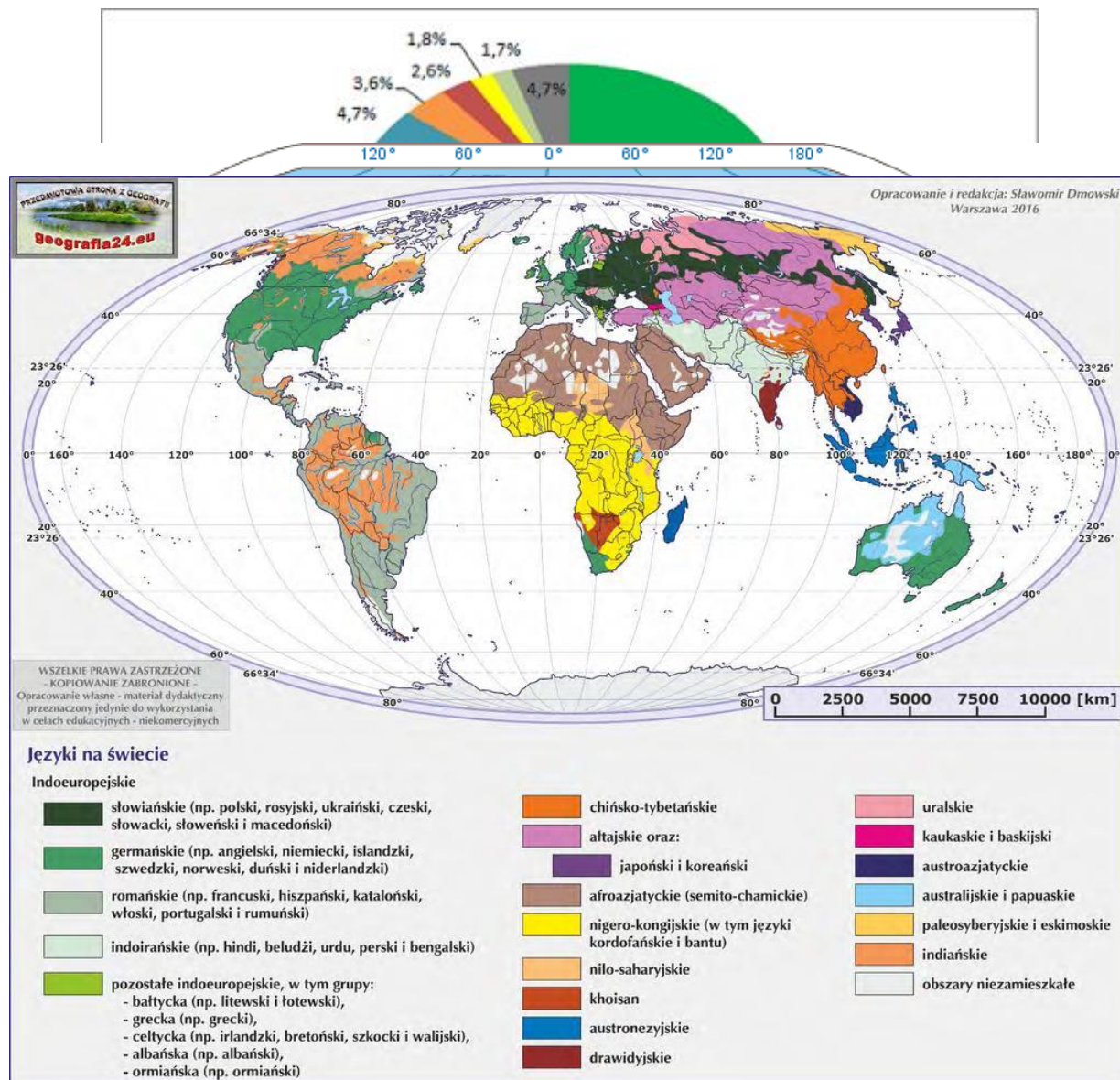
Rodzina afryko-azjatycka dzieli się na językową grupę semicką (np. język arabski, etiopski, hebrajski), kuszycką, berberską, egipską i czadyjską, z czego pierwsza z nich obejmuje praktycznie wyłącznie Półwysep Arabski, a pozostałe są rozmieszczone w północnych krajach Afryki. Altajaska rodzina językowa obejmuje grupę turecką (z językiem tureckim, tatarskim, azerskim), mongolską, tungusko-mandżurską (z językiem tunguskim i mandżurskim), japońską i koreańską. Turecka grupa językowa obejmuje swym zasięgiem Turcję i kraje byłego Związku Radzieckiego, mongolska Mongolię, tungusko-mandżurska Syberię i północno-wschodnie Chiny, japońska Japonię i koreańska Koreę Północną i Południową. Austronezyjska rodzina językowa występuje na wyspach Oceanii, Indonezji, Madagaskarze. Rodzina nigero-kongijska występuje w krajach środkowej, wschodniej i południowej Afryki.

Języki klasyfikuje się także na:

- martwe - są to języki, które wyszły z użycia, np. łacina, starohebrajski, staroegipski, sumeryjski.
- żywe - są to języki współcześnie używane.

Główne języki świata (żywe)

Język	Ilość osób posługujących się danym językiem w mln
chiński	1200
hindi, urdu	380
angielski	370
hiszpański	360
arabski	210
bengalski	200
portugalski	200
rosyjski	160

Zróżnicowanie religijne ludności świata

Religia – to forma świadomości społecznej, obejmująca wierzenia dotyczące genezy i celu istnienia człowieka, ludzkości oraz świata; zwykle jest to wiara w istoty nadprzyrodzone (Boga lub bóstwa) i

nieśmiertelność duszy oraz związane z nimi zachowania (tj. kult religijny) i formy organizacyjne (obrzędy).

Głównymi religiami świata są:

Chrześcijaństwo – będące największą religią monoteistyczną (wiara w jednego boga) świata skupiającą we wszystkich odłamach ok. 2 mld wyznawców. Powstało w I wieku n.e. na terenie Palestyny. Chrześcijaństwo głosi wiarę w jednego Boga w trzech osobach (Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty), czyli Tróję Świętą. Podstawę wiary stanowi Boże Objawienie zawarte w Piśmie Świętym (Biblii), co sprawia, że korzysta ono także z tradycji judaizmu. W historii chrześcijaństwa odnotowano liczne schizmy i herezje, powodujące rozbitcie pierwotnie jednolitego kościoła.

Najważniejsze odłamy to:

- **Katolicyzm** (ponad 1 mld wyznawców) rozpowszechniony głównie w Europie Południowej i Środkowej oraz Ameryce Łacińskiej;
- **Protestantyzm** (ok. 400 mln wyznawców) – tą nazwą obejmuje się wszystkie kościoły ewangelickie powstałe po zapoczątkowanym w XVI w. ruchu religijnym – reformacji. Protestanci koncentrują się głównie w północno-zachodniej Europie, USA, Kanadzie, Australii, Nowej Zelandii i RPA;
- **Prawosławie** (ok. 240 mln wyznawców) powstało po schizmie w 1054 r. i oddzieleniu się kościoła bizantyjskiego od chrześcijaństwa zachodniego. Wyznawcy prawosławia dominują w Rosji, Ukrainie, Białorusi, Grecji, Bułgarii, Rumunii, Serbii, Macedonii oraz na Bliskim Wschodzie;
- **Anglikanizm** (ok. 74 mln wyznawców), kościół państwowy w Anglii, powstały w XVI w. na podstawie edyktu parlamentu (Akt Supremacji – 1534 r.) oraz działalności króla Henryka VIII. Działania te doprowadziły do uniezależnienia się od papieża. W anglikanizmie widoczne są teologiczne wpływy reformacji, głównie kalwinizmu.

Islam – druga wielka religia monoteistyczna założona w VII w. przez proroka Mahometa. W roku 622 Mahomet uciekł z Mekki do Medyny (hidżra), obawiając się prześladowań za głoszone poglądy. Datę tę uważa się za początek ery islamskiej i początek kalendarza muzułmańskiego: 1 rok A.H. (anno hidżra). Islam opiera się na wierze w jednego Boga – Allaha, objawiającego się prorokom, z których ostatnim i największym był Mahomet. Świętą księgą islamu jest spisany przez Mahometa Koran, zawierający przekazane mu przez Boga Objawienie. Praktyka życia religijnego muzułmanina opiera się na przestrzeganiu pięciu obowiązków, zwanych filarami wiary:

1. Publiczne wyznanie wiary w jednego Boga (szahada).
2. Obowiązkowa modlitwa pięć razy dziennie (salat).
3. Post w miesiącu ramadan (saum).

4. Płacenie jałmużny (zakat).

5. Pielgrzymka do Mekki, raz w życiu, w miarę możliwości (hadżdż).

Zasady religii i kultury islamskiej ukształtowały się na bazie przepisów zawartych w Koranie oraz Sunnie (tradycji Proroka) obejmującej zbiór opowieści dotyczących jego postępowania oraz wypowiedzi na temat wiary i zachowania się muzułmanów. Na podstawie Koranu i Sunny powstało prawo muzułmańskie – szariat. Wyznawcy islamu dominują głównie w północnej Afryce, na Bliskim Wschodzie, w Azji Centralnej i Południowo-Wschodniej. Islam również nie ustrzegł się podziałów, dwa jego główne odłamy to sunnici ok. 90% wyznawców, i szyiciok. 10% (np. południowy Irak i Iran).

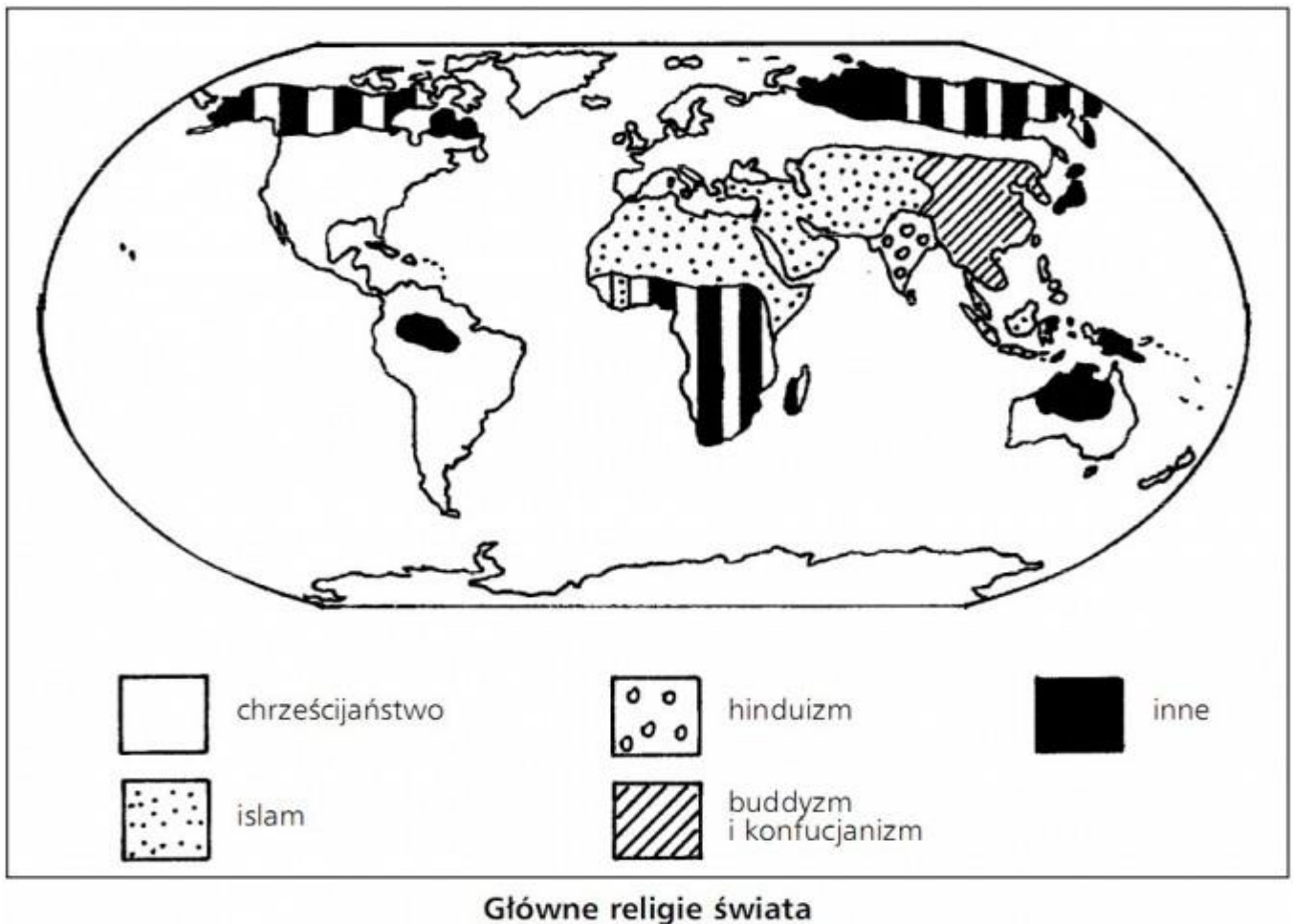
Hinduizm – religia politeistyczna rozwinięta w Indiach. Cechuje ją brak jednolitej doktryny religijnej. Spośród licznych początkowo bóstw obecnie najważniejsze są Wisznu i Siwa. Hinduizm zakłada, że trwanie świata opiera się na jego odnawianiu się w kolejno następujących cyklach. Człowiek w swoich kolejnych wcieleniach może stopniowo się doskonalić, aby uwolnić się od złych uczynków i uzyskać zbawienie. Liczba wyznawców sięga 790 mln i skupiają się głównie w Indiach.

Buddyzm – religia powstała w Indiach w V w. p.n.e. skąd rozpowszechniła się na tereny Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej. Jej założyciel to książę Siddartha Gautama, zwany Buddą (Przebudzony, Oświecony, zrezygnował z dostatniego życia i został wędrownym ascetą i mędrce). Buddyzm jest z założenia systemem ateistycznym, gdyż uznaje, że bogowie nie mają żadnego znaczenia wobec samodzielnej drogi człowieka do doskonalenia się, wyzwolenia z cyklu kolejnych wcieleń (reinkarnacji) i osiągnięcia całkowitego spokoju, czyli stanu nirwany (wygaśnięcia wszelkich pragnień). Liczbę buddystów szacuje się obecnie na mniej więcej 354 mln.

Konfucjanizm – jest doktryną religijno-filozoficzną i etyczno-społeczną głoszoną przez Konfucjusza (551-479 p.n.e.) oraz jego uczniów. Jest religią bez naczelnego boga, zakłada natomiast, że wszystko co się dzieje musi być zgodne z „ładem nieba”, czyli najwyższą zasadą regulującą porządek i harmonię wszystkich zjawisk zachodzących w świecie. Konfucjanizm określa miejsce ludzi w hierarchii społecznej oraz zasady regulujące współżycie ludzi, wychowanie, doskonalenie osobowości i mentalności człowieka. Był on dominującą filozofią w feudalnych Chinach aż do XX w. Obecnie liczbę jego wyznawców szacuje się na mniej więcej 6 mln. Oprócz wymienionych głównych religii duża liczba wyznawców wyznaje także tzw. religie pierwotne. Skupiają się oni głównie w słabo rozwiniętych regionach Afryki, Azji oraz Amazonii czy Nowej Gwinei. Istnieją również religie i ruchy religijne łączące i modyfikujące różne elementy już istniejących religii (np. sikhizm w Indiach, bahaizm w Iranie).

Judaizm – najstarsza religia monoteistyczna, która dała początek chrześcijaństwu i islamowi. Początki jej sięgają Abrahama, który ok. 2000 roku p.n.e. wyruszył z Ur w Mezopotamii do

Kanaan. Święta księga judaizmu to Tora (Pięcioksiąg Mojżeszowy, wg tradycji przekazany mu na górze Synaj), będąca najważniejszą częścią Starego Testamentu. Drugą ważną księgą jest Talmud będący rodzajem kodeksu prawnego i religijnego oraz komentarzem do Tory. Judaizm jest religią narodu żydowskiego, liczbę jego wyznawców szacuje się na mniej więcej 18 mln.

Oprócz wymienionych wyżej religii duże znaczenie mają również **religie plemienne** (ponad 100 mln wyznawców). Występują zwłaszcza w Afryce, Amazonii, na Nowej Gwinei oraz wśród rdzennej ludności Australii. Natomiast liczbę ateistów szacuje się na około 240 mln.

Religia jest podstawą każdej cywilizacji. Wpływa na wiele sfer życia ludności, kształtuje jej zachowania. Jej zakazy i nakazy oraz związane z religią tradycje i zwyczaje mogą wpływać na gospodarkę, relacje społeczne, sposób odżywiania oraz na zachowania demograficzne ludności (np.: ilość dzieci w rodzinie). Religia wpływa także na architekturę i sztukę. Niestety, różnice religijne często są też przyczyną konfliktów. Przykładami wpływu religii na życie człowieka mogą być:

- stosunek do metod planowania rodziny i związana z tym liczba dzieci w rodzinie,
- zwyczaje żywieniowe np. zakaz jedzenia wieprzowiny w islamie i judaizmie,
- monogamia lub poligamia,

- zalecenia dotyczące stroju,
- stosunek do ludzi wyznających inne religie.

Różnice występujące w poszczególnych religiach

Największe opisane przeze mnie religie powstały w różnych okresach historii, bowiem buddyzm, judaizm i hinduizm pojawiły się przed narodzinami Chrystusa, natomiast chrześcijaństwo i islam to religie naszej ery, która została zapoczątkowana właśnie narodzinami Jezusa Chrystusa. Autorami tych wierzeń byli konkretni ludzie, którzy żyli w różnych krajach, na różnych kontynentach (jedynie hinduizm nie wyszczególnia konkretnego założyciela, gdyż był to odłam istniejącej już wcześniej, innej religii).

Wyznawcy poszczególnych religii modlą się i żyją zgodnie z własnymi, odrębnymi przepisami zawartymi w świętych księgach, których treść przekazywana jest wiernym przez różne osoby duchowne. Duże liczby wyznawców opanowały dziś zupełnie inne zakątki świata, budując różnorakie miejsca kultu (świątynie).

Przepisy i nakazy religijne większości wyznań nakazują swym członkom szerzenie wiary, nawet orężnie (tzn. wojnę z niewiernymi, czyli wyznawcami innych religii). Jedynie chrześcijaństwo zabrania takich praktyk, a co więcej nakazuje chrześcijanom miłość swych nieprzyjaciół (miłość bliźniego).

Podobieństwa wymienionych wyznań

Wszystkie opisane przeze mnie wyznania mają charakter monoteistyczny, czyli głoszą wiarę w jednego Boga, który niekiedy występuje pod kilkoma postaciami lub wcieleniami. Cześć Bogu oddawana jest w przepięknych miejscach kultu (świątynie), gdzie odprawia się uroczyste obrzędy i nabożeństwa. Każde wyznanie (z wyjątkiem buddyzmu, gdyż tutaj jest wiele takich miejsc) posiada główne miejsce (miasto) kultu, a judaizm i chrześcijaństwo za takie właśnie miasto uważają Jerozolimę.

Prawdy wiary i przepisy życia wiernych zapisane są w tzw. świętych księgach, których wyjaśnianiem zajmują się specjalnie do tego celu wyznaczone osoby. Przewodnicy religijni oraz osoby duchowne zanoszą też w imieniu wierzących modły do ich bogów.

Każde wyznanie zrzesza miliony wiernych, żyjących w wybranych krajach świata.

Struktura zawodowa ludności

Podstawowym źródłem utrzymania ludności oraz czynnikiem wzrostu jej zamożności jest praca zarobkowa. Jednak w zależności od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego danego kraju może ona nie zapewnić miejsca pracy ludziom w wieku produkcyjnym. Część ludzi nie znajduje zatrudnienia i tworzy grupę społeczną ludzi bezrobotnych. Ze względu na źródło utrzymania demografowie dzielą ludność na aktywną (czynną) zawodowo, która wykonuje pracę zawodową i

bierną zawodowo, która posiada inne źródła utrzymania, w tym niezarobkowe. Do niej zaliczają się: dzieci, młodzież, renciści, emeryci i stypendyści. Kraje o niskim Produkcie Narodowym Brutto (PKB) odznaczają się wysokim odsetkiem osób w wieku produkcyjnym, a mniejszą liczbą zatrudnionych, przy bardzo dużym wskaźniku pracujących w rolnictwie, a bardzo małym w przemyśle. Natomiast w krajach wysoko rozwiniętych obserwuje się zjawisko odwrotne. W tych krajach następuje spadek ludności zatrudnionej w przemyśle, przy wzroście zatrudnienia w usługach.

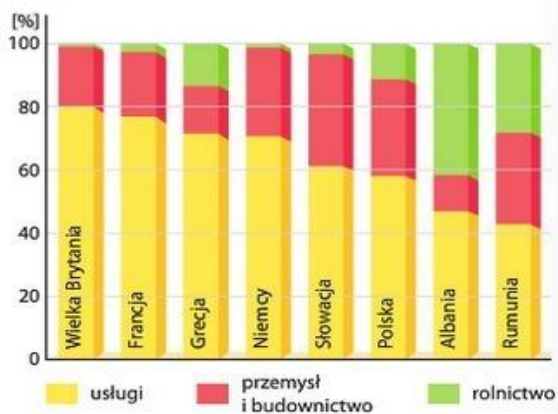
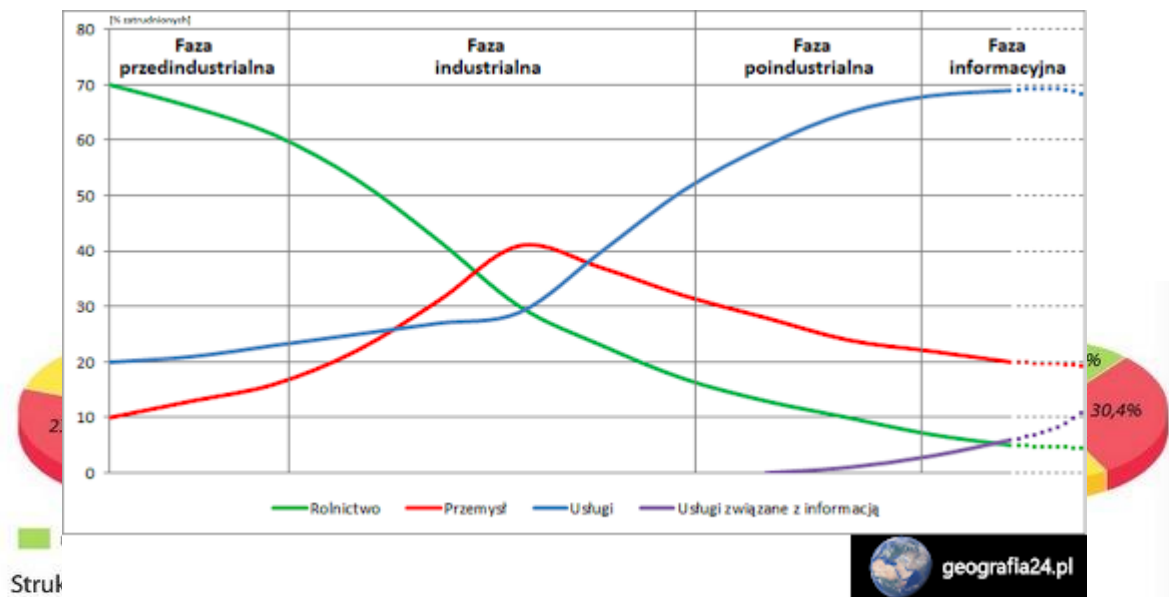
Poszczególne sektory gospodarki obejmują:

- I sektor- rolnictwo, leśnictwo, rybactwo i rybołówstwo
- II sektor- przemysł wydobywczy, przetwórczy i budownictwo
- III sektor- usługi: transport, handel, gospodarkę komunalną, oświatę, służbę zdrowia, kulturę, bankowość, turystykę i inną działalność nieprodukcyjną.

Rozwój społeczno-gospodarczy poszczególnych krajów można podzielić na 3 etapy: przedindustrialny, industrialny i postindustrialny.

Na pierwszym etapie rozwoju głównym źródłem zatrudnienia ludności jest rolnictwo. Na drugim coraz większą rolę w zatrudnieniu zaczyna odgrywać przemysł i związane z nim działy gospodarki. Na tym etapie najwięcej ludzi pracuje, zatem w zawodach pozarolniczych, zwłaszcza w przemyśle i budownictwie. Trzeci etap rozwoju społeczno-gospodarczego charakteryzuje się zahamowaniem tempa rozwoju zatrudnienia w przemyśle, a dynamicznym rozwojem zatrudnienia w usługach: w nauce, technice, oświacie, bankowości, ubezpieczeniach, sądownictwie i innych.

Wskaźnikiem ekonomicznym rozwoju społeczno-gospodarczego każdego kraju jest procent zatrudnienia ludności w zawodach pozarolniczych

Struktura zatrudnienia w Polsce na tle wybranych krajów europejskich w 2014 r.

Uwarunkowania geograficzne stanu zdrowia ludności

Definicja zdrowia według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), określa tym mianem stan dobrego samopoczucia fizycznego, psychicznego i społecznego. Zdrowie nie musi objawiać się jedynie brakiem choroby. Chorobę WHO definiuje, jako odwrotność stanu zdrowia danego człowieka. Uwzględniając tak mało precyzyjną definicję można stwierdzić, że wszelkie analizy statystyczne dotyczące stanu zdrowia mieszkańców danego obszaru są bardzo trudne. Podstawowy podział chorób opiera się o przyczynę występowania danej choroby i przedstawia się następująco:

- **Choroby zakaźne:** rozwijające się w wyniku zakażenia organizmu, oraz przełamania jego odporności. (np. grypa, AIDS, odra, ospa, różyczka, świnka, żółtaczkę, guzlica). Głównymi przyczynami chorób zakaźnych jest obecność bakterii, wirusów, czy grzybów
- **Nowotwory,** w których następują patologiczne podziały komórek (nowotwór złośliwy, nowotwór łagodny). Występowanie nowotworów ma często podłoże dziedziczne.
- **Choroby układu nerwowego** (np. migrena, padaczka, udar mózgu)
- **Choroby układu krążenia,** związane z nieprawidłowym funkcjonowaniem serca, bądź naczyń krwionośnych (np. arytmia, miażdżycę, nadciśnienie tętnicze)
- **Choroby układu pokarmowego** (np. biegunka, cholera, zapalenie jelit)
- **Nerwice:** (np. nerwica depresyjna, nerwica natręctw, anoreksja)
- **Choroby cywilizacyjne,** globalnie szerzące się, powszechnie znane choroby, spowodowane rozwojem cywilizacji (np. cukrzyca, depresja, nerwica, otyłość, alkoholizm, czy anoreksja)

Według szacunków ONZ rocznie w krajach rozwijających się w wyniku chorób związanych z zanieczyszczeniem wody i powietrza umiera około 5-6 milionów ludzi. Ponad 40 % wszystkich chorób wywołanych przez zanieczyszczenia środowiska przypada na dzieci w wieku poniżej piątego roku życia mimo, że stanowią one zaledwie około 10 % ludności świata. W krajach rozwijających się umiera każdego roku około 11 milionów dzieci w wieku do lat 5. Około 70 % z nich to ofiary chorób przewodu pokarmowego, infekcji dróg oddechowych, malarii, niedożywienia lub odry. Pośrednią przyczyną 25 % ogółu chorób występujących na świecie jest zły stan środowiska przyrodniczego. Dużym problemem w krajach rozwijających się jest wysoki współczynnik chorych na malarię. Choroba ta jest przyczyną śmierci około 1 miliona ludzi rocznie, z czego 70 % stanowią dzieci w wieku do lat 5. Niemal 90 % śmiertelnych przypadków **malarii** ma miejsce w południowej i środkowej części Afryki. Szacuje się, że malaria powoduje w Afryce straty ekonomiczne przekraczające 12 miliardów dolarów rocznie. W ostatnich latach odnotowuje się także wzrost zachorowań na **AIDS** i zakażeń wirusem **HIV**. Szacuje się, że obecnie dotkniętych tą chorobą jest ok. 40 mln osób, z czego 1/3 stanowi ludność w wieku 15 do 24 lat. Około 92 % przypadków zachorowań na HIV/AIDS odnotowano w krajach rozwijających się. Problem ten dotyczy głównie kontynentu afrykańskiego. W ostatnich latach zaobserwowano także wzrost zakażeń gruźlicą.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego stan zdrowia mieszkańców Polski w ostatnim czasie poprawił się. Podstawowym wskaźnikiem określającym stan zdrowia ludności jest wskaźnik

zachorowalności. Określa on liczbę nowych przypadków zachorowań zarejestrowanych w określonym czasie w stosunku do liczby ludności. Od połowy lat osiemdziesiątych intensywność umieralności w Polsce powodowana **nowotworami złośliwymi** jest bardzo wysoka i stale rośnie. Polska wciąż należy do krajów europejskich o wysokim poziomie zachorowalności na **gruźlicę**. Bardzo wysoki jest także odsetek Polaków chorujących na **nadciśnienie tętnicze**. Na choroby serca cierpi co siódma dorosła Polka i prawie co dziesiąty Polak. Od kilku lat utrzymuje się niski wskaźnik zachorowalności Polaków na AIDS.

Geograficzne uwarunkowania wpływające na stan zdrowia

Istnieje wiele przyczyn powstawania chorób. Ważnymi czynnikami wpływającymi na stan zdrowia ludności są procesy, których przedmiotem badań zajmuje się geografia. Niektóre z tych zjawisk mają jedynie charakter pośredni przy wystąpieniu danej choroby. Czynnikiem, który niewątpliwie wpływa na stan zdrowia ludności są **procesy klimatyczne**. Różne typy klimatów odgrywają odmienną rolę w procesie kształtowania zdrowia człowieka. Warunki klimatyczne mogą być przyczyną występowania przeziębień, angin, nieżytów nosa, zapaleń oskrzeli, stanów płuc oraz dolnych dróg oddechowych, moczowych, sprzyja omdleniom w gorące dni, oparzeniom pierwszego lub drugiego stopnia, podwyższeniu ciśnienia tętniczego krwi w zależności od położenia geograficznego, zmianom zakrzepowym żył w przypadku oziębienia lub przemęczenia kończyn. Warunki klimatyczne powodują także rozwój określonego typu bakterii i wirusów. Na obszarach równikowych rozpowszechnione są tzw. **choroby tropikalne**. Zakażenie odbywa się najczęściej poprzez kontakt z różnymi gatunkami stawonogów, bądź drogą kropelkową. Bardzo powszechnymi chorobami występującymi w krajach tropikalnych są: malaria, gorączka krwotoczna, dur brzuszny, czerwotka, tężec, czy żółtaczka.

Długotrwała ekspozycja ciała na promieniowanie słoneczne jest także bardzo szkodliwa dla zdrowia. Do mniej groźnych skutków należy wysuszenie, zrogowacenie i przebarwienie skóry, przedwczesne jej starzenie, oparzenia, czy osłabienie odporności organizmu (opryszczki, skłonności do przeziębień). Intensywne opalanie prowadzi do udaru słonecznego a także do nowotworów oczu, oraz zaćmy. Do najgroźniejszych skutków działania promieniowania słonecznego na skórę ludzką należy uszkodzenie DNA jądra komórek skóry prowadzące do nowotworów skóry i czerniaków. W Australii zaobserwowano w ostatnich latach wzrost liczby zachorowań na raka skóry. Jako przyczynę takiego stanu rzeczy podaje się ubytek warstwy ozonowej.

Negatywne reakcje wywołuje także pogoda bezsłoneczna. Zwłaszcza jeżeli utrzymuje się ona przez dłuższy okres w jesieni i zimie. Taki stan sprzyja nastrójowi melancholii i rozdrażnienia a nawet tzw. depresji zimowej. Jest to dolegliwość na którą zapadają na ogół mieszkańcy krajów półkuli północnej. Według szacunków około 1 milion Brytyjczyków cierpi rocznie z powodu depresji zimowej (w Polsce problem ten dotyka ok. 3- 4 % ludności). Przyczyną depresji zimowej są zmiany biochemiczne zachodzące w mózgu. (większa produkcja melatoniny przy braku promieniowania słonecznego niż w dniach słonecznych). Zauważono również w tym czasie zmniejszoną odporność organizmu na infekcje. Powietrze atmosferyczne jest komponentem środowiska zewnętrznego, odgrywa ono również istotną rolę w procesie kształtowania zdrowia człowieka. Skład powietrza, stopień jego zanieczyszczenia, ciśnienie, oraz wilgotność są ważnymi elementami wymiany gazowej. Wszystkie zaburzenia właściwego dotlenienia organizmu wynikają z niekorzystnego składu powietrza atmosferycznego i wpływają na upośledzenie fizjologicznych czynności człowieka, a więc tym samym sprzyjają jego stanom chorobowym. Za **zanieczyszczenie powietrza** przyjmuje się każdą substancję stałą, ciekłą lub gazową, której stężenie jest większe od zawartości naturalnej. Pod względem pochodzenia, zanieczyszczenia powietrza można podzielić na **naturalne** i **sztuczne** (powstałe w wyniku działalności człowieka). Poważnym problemem dla zdrowia organizmu jest wysokie stężenie dwutlenku siarki w atmosferze. Związek ten pochłaniany jest przez górne odcinki dróg oddechowych, a z nich dostaje się do krwioobiegu. Wysokie stężenie SO₂ w powietrzu będące wynikiem procesu spalania może być przyczyną przewlekłego zapalenia oskrzeli, zaostrzenia chorób układu krążenia, zmniejszonej odporności płuc na infekcje. Zachorowania mogą przebiegać gwałtownie szczególnie wśród ludzi starszych i dzieci. Dwutlenek siarki jest głównym składnikiem smogu. Może on utrzymywać się nawet przez kilka dni, a stężenia zanieczyszczeń mogą być w takiej sytuacji 30-krotnie wyższe od stężenia średniorocznego. Silny **smog zaobserwowany w Londynie** w grudniu 1952 r. obecny był przez dwa tygodnie. Liczba zgonów w tym okresie zwiększyła się o 4 tysiące w stosunku do wartości przeciętnej. Innym związkiem wpływającym niekorzystnie na stan zdrowia jest dwutlenek azotu. Gaz ten przedostaje się do atmosfery w wyniku procesów naturalnych, bądź też na skutek działalności człowieka. Wysokie stężenie dwutlenku azotu odnotowuje się na obszarach aktywności wulkanicznej. Największym antropogenicznym źródłem tlenków azotu jest energetyka - utlenianie paliw kopalnych w wysokiej temperaturze, oraz spaliny silników samochodowych. U człowieka, a w szczególności u dzieci i osób starszych, dwutlenek azotu atakuje układ oddechowy powodując osłabienie funkcji obronnych płuc, zaburzenia wentylacji, mniejsze nasycenie krwi tlenem i obniżenie zdolności samooczyszczania dróg oddechowych. Wysokie stężenie tego związku

w powietrzu powoduje wzrost zachorowalności na choroby układu oddechowego. Powstaje w wyniku spalania paliw, a w szczególności niecałkowitego spalania węgla w paleniskach domowych. Źródłem tlenku węgla są także spaliny samochodowe, zawiera go również dym tytoniowy. Tlenek węgla jest najczęstszą przyczyną zatruc śmiertelnych. Gaz ten łączy się z hemoglobina, która traci w ten sposób zdolność do pobierania tlenu. Zmiany w natlenianiu krwi powodują zaburzenia układu nerwowego i układu krążenia, objawiające się mniejszą wydolnością manualną oraz spadkiem ogólnej sprawności psychicznej. Wdychanie przez co najmniej 1 godzinę powietrza, w którym stężenie tlenku węgla wynosi powyżej 0,1% może spowodować utratę przytomności a nawet zgon. Innym związkiem, którego nadmiar w atmosferze wpływa niekorzystnie na funkcjonowanie człowieka jest **ozon**. (O_3). Powstaje on na skutek utleniania tlenków azotu, węgla, bądź metanu. Gaz ten uwalniany jest także podczas wyładowań atmosferycznych. Wpływ ozonu troposferycznego na zdrowie człowieka, roślinność i materiały jest negatywny. Podwyższone stężenie ozonu może wywoływać zaburzenia funkcji układu oddechowego takie jak: kaszel, ograniczenie zdolności do głębokiego oddychania i wchłaniania tlenu, nasilenie objawów astmy, zapalenie płuc a także podrażnienie oczu i bóle głowy. Ozon jest także podstawowym składnikiem smogu fotochemicznego występującego głównie latem w miastach o dużym natężeniu ruchu samochodowego. Jednym z najgroźniejszych funkcjonowania organizmów ludzi i zwierząt zanieczyszczeń środowiska jest **kadm**. Związek ten emitowany jest do atmosfery w wyniku działalności przemysłu metalurgicznego. Kadm przedostaje się do organizmu człowieka drogą pokarmową poprzez zanieczyszczone pożywienie i drogą oddechową. Gromadzi się w nerkach i wątrobie oraz w kościach. Związek ten wpływa szkodliwie na układ immunologiczny, nerwowy i krwionośny.

Niekorzystnie na stan zdrowia ludności może także wpływać wiejący **wiatr**. Silny wiatr towarzyszy pogodzie związanej z przemieszczaniem frontów atmosferycznych i szybkimi zmianami ciśnienia występuje często na obszarach górskich. W czasie występowania tego typu ruchów powietrza obserwuje się u ludzi wrażliwych zespół reakcji zwanych „**chorobą fenową**”. Przejawia się ona wzmożoną pobudliwością fizyczną i psychiczną, oraz zaostrzeniem procesów chorobowych takich jak zaburzenia układu krążenia, zaburzenia równowagi układu nerwowego w tym: niepokojem, ogólnym osłabieniem, uczuciem lęku, bólami głowy, skłonnością do depresji, a nawet samobójstw.

Gleba także w sposób pośredni posiada zdolność wpływania na zdrowie człowieka, poprzez warunkowanie wartości odżywczych produktów roślinnych, jak również wody. Żywność, która rozwinęła się na zanieczyszczonych glebach może być przyczyną występowania różnego typu chorób układu pokarmowego.

Bardzo ważnym warunkiem właściwego stanu zdrowia ludności naszej planety jest dostarczenie organizmowi odpowiedniej ilości składników odżywczych, wyrażające się poprzez **odpowiednie odżywianie**. Istnieją jednak znaczne dysproporcje w poziomie odżywiania krajów rozwijających się i wysoko rozwiniętych. Według szacunków Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) prawie 25 % mieszkańców kuli ziemskiej odżywia się niewłaściwie, w tym około 10 % głoduje. Niedostatek białka w organizmie powoduje występowanie tzw. **głodu utajonego**, który nie jest odczuwalny, ale osłabia zdolności fizyczne i umysłowe. Istotnym warunkiem prawidłowego odżywiania się jest dostęp do czystej wody. Zanieczyszczona woda jest często źródłem wielu chorób w krajach rozwijających się. W XX wieku poważne klęski głodu dotknęły ludności większości krajów afrykańskich, części Ukrainy, Chin, oraz Korei Północnej. Istotne jest także zachowanie odpowiednich środków higieny podczas posiłków. Według danych ONZ około 37 % mieszkańców naszej planety spożywa żywność palcami, a tylko 16 % posługuje się łyżką i nożem. Ważnym czynnikiem warunkującym stan zdrowia jest także dostęp do usług medycznych. Jest on najmniejszy w krajach rozwijających się. Liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców wynosi w Nigerii 2, natomiast w Austrii ponad 40 (w Polsce ok. 20).

Do określenia poziomu zdrowia mieszkańców świata używa się często wskaźnika, który przedstawia ogólną liczbę lat z chorobą ludności w stosunku do określonej liczby ludności. W ten sposób można przeanalizować stan zdrowia ludności według regionów.

Podstawowymi czynnikami decydującymi o stanie zdrowia społeczeństw jest styl życia. Palenie tytoniu, nadmierne spożycie alkoholu, nieprawidłowe odżywianie, otyłość i brak aktywności fizycznej mają negatywny wpływ na stan zdrowia każdego społeczeństwa. Czynniki geograficzne odgrywają jedynie pośrednią rolę w kształtowaniu się poziomu zdrowia ludności świata.

